

Guia pedagògica Parlem amb defensores: els drets de les persones trans

Entrevista a **Chebi Bouroncle**,
psicòloga social que treballa a ACATHI, Associació Catalana
per a la Integració d'Homosexuals, Bisexuals i Transsexuals Immigrants.

Guia pedagògica
Parlem amb
defensores:
els drets de les
persones trans

Desembre del 2024

Direcció de Serveis de
Drets Humans, Justícia
Global i Cooperació
Internacional

Ajuntament
de Barcelona

Copyright

©Ajuntament de Barcelona, 2024

Avis legal

Tots els drets reservats. No es permet la reproducció total ni parcial de les imatges o textos d'aquesta publicació sense prèvia autorització.

Títol

Guia pedagògica Parlem amb defensores: els drets de les persones trans

Redacció

Centre de Recursos en Drets Humans

Direcció de Serveis de Drets Humans, Justícia Global i Cooperació Internacional
Gerència d'Àrea de Drets Socials, Salut, Cooperació i Comunitat

Índex

1.	Introducció	4
2.	Qui són i què fan les persones defensores dels drets humans?	5
2.1.	Antecedents	5
2.2.	Tots els drets per a totes les persones	7
2.3.	A tot arreu els drets són imprescindibles	7
2.4.	Poden incidir a nivell internacional, regional, nacional i local	8
2.5.	Fan visibles les violacions dels drets humans i les denuncien	9
2.6.	Suport a les persones afectades per les violacions dels drets humans	9
2.7.	Accions per tal de garantir la rendició de comptes i la fi de la impunitat	10
2.8.	Activistes i defensores	10
3.	Els drets de les persones trans	11
4.	Bibliografia	15

1 Introducció

Aquest és un material pedagògic dirigit al professorat de secundària perquè pugui treballar a l'aula activitats dirigides a fer reflexionar sobre qui són les persones defensores dels drets humans, quina és la seva tasca i per què la seva acció és important per promoure, protegir i garantir els drets humans. A més, a través de la tasca de les defensores, la guia invita a prendre consciència i apropar l'alumnat a la realitat dels drets humans en l'entorn més proper.

Aquesta guia també incideix en la presa de consciència de cara a l'alumnat, en el sentit que l'acció de defensar els drets humans és una pràctica que es pot assumir en qualsevol àmbit, com l'educatiu, i des de la mateixa joventut. És a dir, l'alumnat pot ser defensor dels drets humans mitjançant la prevenció a l'escola per evitar la vulneració de drets. Per fer-ho, es visionen entrevistes audiovisuals realitzades a les defensores i a partir d'aquestes entrevistes, es despleguen activitats participatives dins de l'aula.

En el primer capítol, com a informació transversal i general, el professorat trobarà contingut sobre qui són i què fan les persones defensores dels drets humans. Aquest contingut està redactat de manera clara i senzilla per comprendre la rellevància de les defensores i el seu rol a la societat.

En la segona part, hi ha una fitxa temàtica amb propostes d'activitats i dinàmiques per treballar a l'aula a partir d'una entrevista a una persona defensora. "Parlem amb defensores" és un projecte divulgatiu del CRDH i hi podreu trobar diverses entrevistes sobre temàtiques diferents amb les guies pedagògiques corresponents.

Si el professorat considera necessari que es faci un acompanyament pedagògic de l'aplicació de la guia, es pot comunicar amb: crdh.formacio@bcn.cat

Els objectius d'aquesta guia són:

- Prendre consciència sobre els drets humans i la necessitat de garantir-ne la promoció, protecció i defensa.
- Promoure la presa de consciència sobre què significa ser persona defensora dels drets humans.
- Motivar el reconeixement del rol de les defensores en la promoció, defensa i protecció dels drets humans en l'àmbit local, nacional i internacional.
- Conèixer els drets humans a través de la feina que fan les persones defensores.
- Motivar i ajudar l'alumnat per identificar com també pot defensar els drets.

2 Qui són i què fan les persones defensores dels drets humans?

2.1. Antecedents

Totes les persones volen viure en pau, harmonia i amb condicions de vida dignes, i sembla que aquesta realitat triga a venir. Molt sovint, els éssers humans ignoren el fet que la comunitat internacional va establir drets universals després de la Segona Guerra Mundial, de manera que tots els països que van formar part d'aquesta iniciativa, sense excepcions, puguin viure en pau, harmonia i amb benestar. Aquests drets estan reconeguts a la Declaració Universal de Drets Humans (1948), així com a convencions internacionals que són vinculants per als Estats que les ratifiquen. Aquestes lleis són principis legals i ètics sobre els quals es poden basar les lleis de qualsevol Estat i que poden servir com a norma de referència per a les actituds i conductes de tothom. A més, els Estats es van comprometre a garantir, protegir i promoure aquests drets, perquè totes les persones tenen drets humans pel fet de ser éssers humans.

A mesura que passaven els anys, des de la societat civil, grups de persones i organitzacions van començar a defensar els drets humans quan tenien constància que no s'estaven respectant, garantint ni protegint. Així, doncs, el 8 de març de 1999 es va aprovar la Declaració sobre el dret i el deure dels individus, els grups i les institucions de promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals universalment reconeguts. En aquesta declaració podem trobar una definició de defensores i defensors dels drets humans en l'article 1, en què s'afirma que:

“Tota persona té dret, individualment o col·lectivament, a promoure i procurar la protecció i realització dels drets humans i les llibertats fonamentals en els plànols nacional i internacional.”

Qui defensa els drets humans són persones, grups i organitzacions de la societat que promouen i protegeixen els drets humans i les llibertats fonamentals reconeguts universalment. Aquestes persones impulsen la promoció i la protecció dels drets civils i polítics, així com la promoció, la protecció i la realització dels drets econòmics, socials i culturals. Així mateix, les persones defensores dels drets humans promouen i protegeixen els drets

col·lectius i dels pobles, com la defensa de la terra i el territori en el cas de les comunitats indígenes. Les persones defensores dels drets humans són activistes, és a dir, actuen i exerceixen accions en favor del respecte, protecció i garantia dels drets humans per a totes les persones. La definició no inclou les persones o grups que cometin actes violents o propaguin la violència.

Amenaces per a les defensores de drets humans

En el context actual, les persones defensores de drets humans, tot i la importància de la seva tasca, veuen com l'exercici de la defensa dels drets humans continua sent una de les activitats més desafiantes i, en alguns països, perilloses per a les seves vides. Moltes vegades, la defensa dels drets humans es caracteritza per desenvolupar-se sota un clima advers, on denunciar les violacions dels drets significa rebre amenaces i, fins i tot, perdre la vida.

Per aquest motiu, i a causa del context desafiant que viuen les persones defensores per dur a terme la seva feina, la Unió Europea elabora unes "Directrius de la Unió Europea sobre les Persones Defensores dels Drets Humans" en coherència amb la seva feina per intensificar els esforços encaminats a fomentar i estimular el respecte del dret a defensar els drets humans.

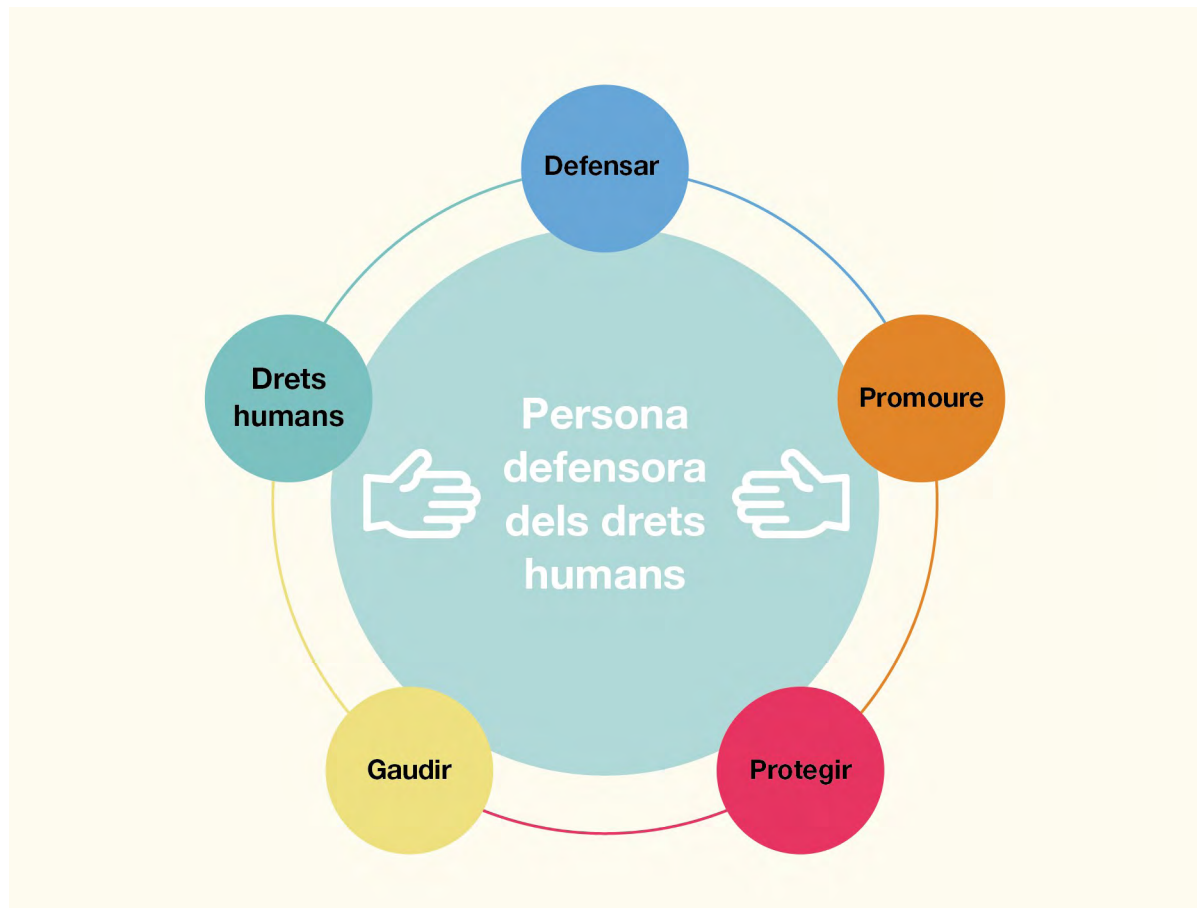
Mary Lawlor, relatora especial de les Nacions Unides sobre la situació de les persones defensores a Europa, reconeix la importància de les Directrius de la Unió Europea sobre les persones defensores dels drets humans perquè defineixen els passos fonamentals per permetre a les persones defensores treballar en entorns de pau i promoure els drets universals i les llibertats fonamentals, així com el dret a l'asil de les persones en moviment i el dret a la vida.

Les directrius aporten també intervencions per part de la UE en favor de les persones defensores dels drets humans en situació de risc, i suggereixen mitjans pràctics per donar suport i ajudar en moments crítics.

2.2.

Tots els drets per a totes les persones

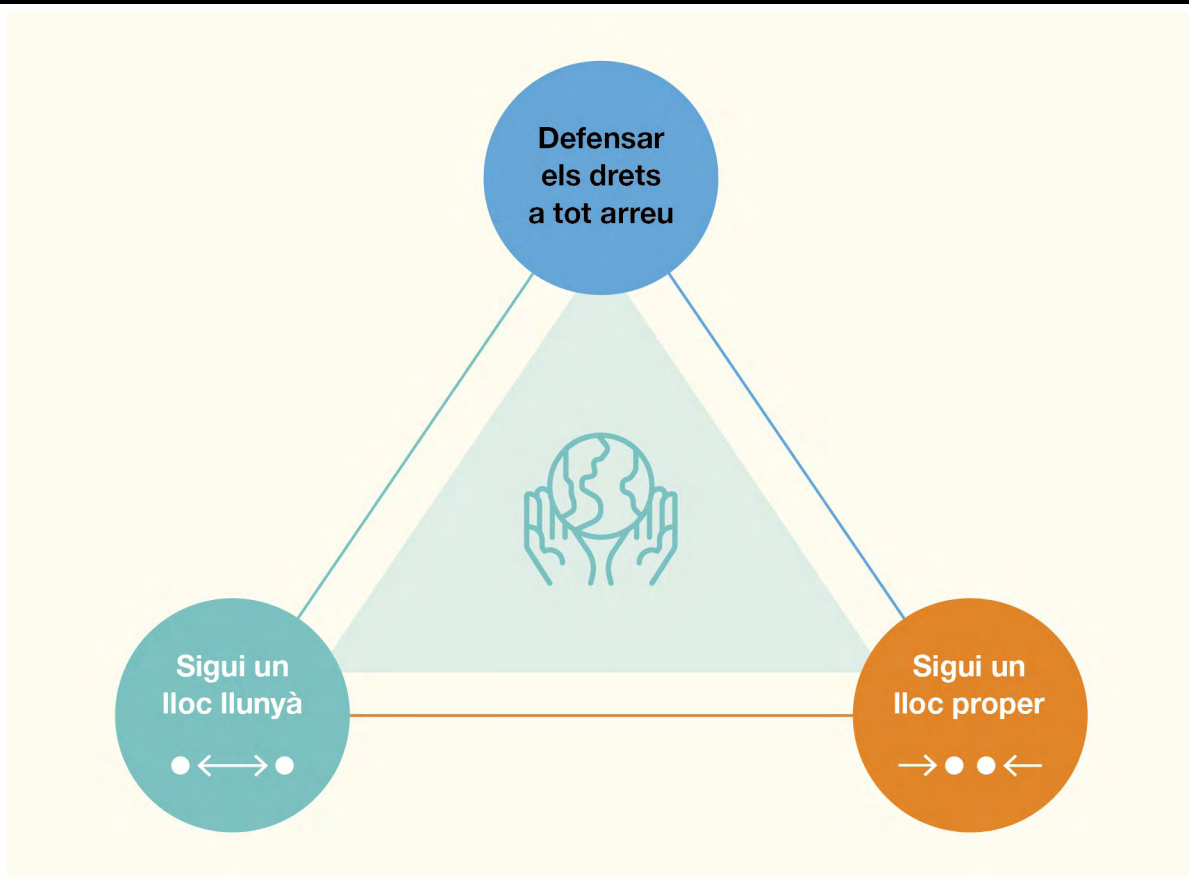
Les persones defensores aborden qualsevol problema de drets humans, que poden comprendre des de les execucions sumàries fins a la tortura, la detenció i la presó arbitràries, la mutilació genital de les dones, les discriminacions, les desigualtats, les qüestions laborals, les expulsions forçades, l'accés a l'atenció sanitària o les deixalles tòxiques i el seu impacte al medi ambient. Les persones defensores actuen a favor de drets humans tan diversos com el dret a la vida, l'alimentació i l'aigua, el millor nivell possible de salut, un habitatge adequat, un nom i una nacionalitat, l'educació, la llibertat de circulació i la no discriminació. Moltes vegades defensen els drets de les dones, les persones LGTBI, la infantesa, les persones amb discapacitat, les persones migrades, les poblacions indígenes i les persones refugiades i desplaçades.

2.3.

Els drets són imprescindibles a tot arreu

Les persones defensores dels drets humans actuen a totes les parts del món: tant als Estats que estan dividits per conflictes armats interns com als que són estables; als no democràtics i on l'exercici de la democràcia està assentat fermament; als que estan en desenvolupament des del punt de vista econòmic i als classificats com a països desenvolupats. S'esforcen a promoure i protegir els drets humans en el context de diversos problemes, relacionats especialment amb la salut, el desenvolupament, la migració, les guerres i la transició política. En els països on no hi ha conflictes latents, acostuma a passar que dins de la societat encara hi ha estereotips, prejudicis i estigmes en relació amb grups de població els quals, pel fet de ser diferents (perquè són persones migrades, LGTBI, amb diversitat funcional, grans, joves o persones que es troben en precarietat econòmica) solen patir discriminació i desigualtats que fan que no es respectin els seus drets humans. Per tant, cal defensar els drets humans i el rol de les defensores esdevé imprescindible.

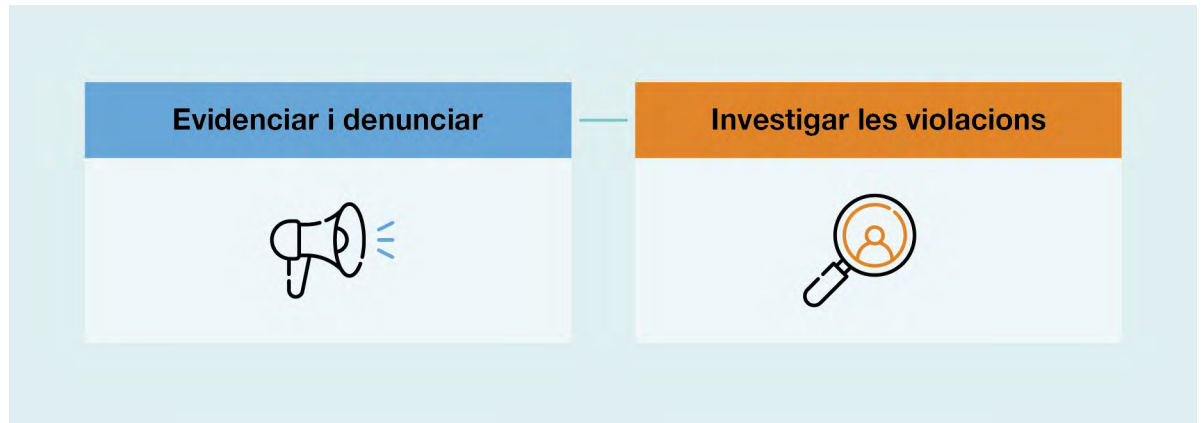
2.4. Poden incidir dins l'àmbit internacional, regional, nacional i local

La majoria de les persones defensores dels drets humans desenvolupen la seva activitat en l'àmbit nacional o local, en defensa del respecte d'aquests drets a les seves comunitats i països. En aquestes situacions, els seus homòlegs principals són les autoritats locals encarregades de garantir el respecte dels drets humans a una ciutat, un poble, una província o tot el país. No obstant això, algunes defensores actuen a escala internacional o regional. Per exemple, poden supervisar una situació regional o mundial en matèria de drets humans i remetre informació a mecanismes regionals o internacionals, inclosos els relators especials de la Comissió de Drets Humans i els òrgans creats en virtut de tractats de les Nacions Unides. La seva tasca és cada vegada més variada: es concedeix atenció prioritària a les qüestions dels drets humans en l'àmbit nacional i local, però mantenen contactes amb els mecanismes internacionals i regionals que els puguin ajudar a millorar la situació als seus països.

2.5. Fan visibles les violacions dels drets humans i les denuncien

Les persones defensores dels drets humans investiguen un o diversos casos de vulneració d'aquests drets, sobre els quals reuneixen informació i presenten informes. A més, poden organitzar accions de pressió perquè els seus informes arribin a la ciutadania en general i a les autoritats públiques, per tal que es tingui en compte la tasca de recerca i s'examinin aquestes violacions. El més freqüent és que, pel que fa a les autoritats, aquesta tasca es dugui a terme arran de la pressió i denúncia de les persones defensores i de les organitzacions de drets humans, que publiquen informes periòdics sobre les seves conclusions.

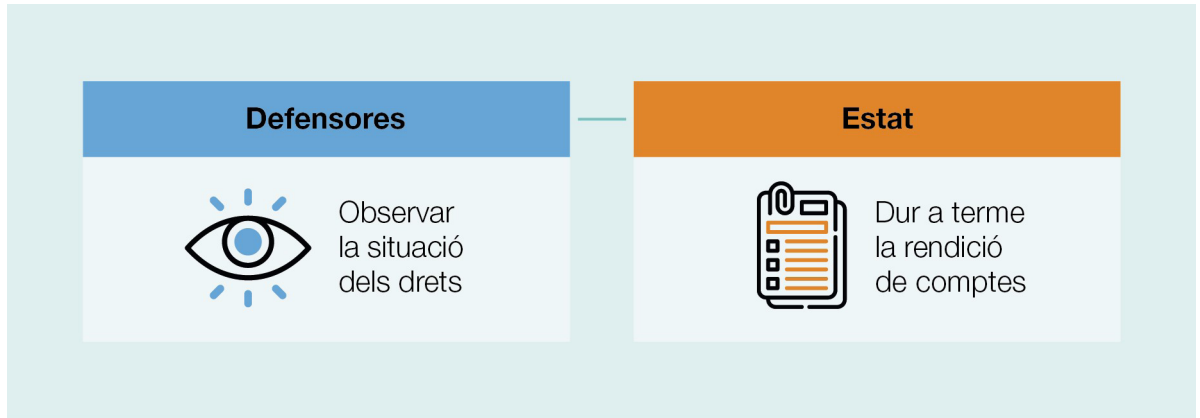
2.6. Suport a les persones afectades per les violacions dels drets humans

Un gran percentatge de les activitats de les persones defensores consisteix en mesures de suport a les víctimes de violacions de drets humans. El fet de fer recerca i fer públiques les violacions dels drets humans pot contribuir a posar-les fi, evitar que es repeteixin i ajudar les víctimes a portar els casos davant la justícia. Algunes de les defensores presten assistència jurídica i representen les víctimes en els processos. Altres ofereixen acompanyament, assessorament i suport a efectes de rehabilitació.

2.7. Accions per tal de garantir la rendició de comptes i la fi de la impunitat

Les tasques de moltes de les defensores tenen la finalitat d'aconseguir que es reti comptes de l'observança de les normes relatives als drets humans. Generalment, aquesta acció pot consistir a exercir pressió sobre les autoritats i promoure la intensificació dels esforços per part de l'Estat per complir les obligacions internacionals en matèria de drets humans que ha assumit i, concretament, a ratificar tractats internacionals. De vegades, la rendició de comptes pot suposar que les defensores denunciïn, sigui en l'àmbit d'accions públiques o d'un mitjà de comunicació.

2.8. Activistes i defensores

Moltes de les persones que defensen els drets humans i exerceixen accions per promoure la sensibilització i la denúncia, ho fan sense anomenar-se a si mateixes defensores dels drets humans. Assumeixen el seu rol com a activistes i fan la seva tasca de denúncia, de generar espais segurs per a persones que veuen vulnerats els seus drets humans, d'incidència davant les autoritats, d'acompanyament a persones afectades per violacions dels seus drets, etc. Però, si observem la seva feina i trajectòria vital, ens adonem que estan assumint diverses responsabilitats que evidencien que són defensores dels drets humans.

3 Antiracisme

Chebi Bouroncle: “Dir que soc psicòloga social, que em dedico a la recerca i que aquesta és la meva professió és una manera de dir que soc aquí.”

Títol	Defensores. Parlem amb defensores: els drets de les persones trans
Durada	5.33 minuts
Sinopsi	La Chebi és una dona trans migrant d'origen peruà. Treballa com a psicòloga social a ACATHI. Ens parla sobre la intersecció entre ser trans i migrant, sobre què implica migrar, la importància de tenir una família escollida i de fer activisme més enllà dels espais segurs.
Enllaç al vídeo	https://www.youtube.com/watch?v=aOmqKia6beM

Presentació

La defensora que escoltarem a continuació és la Chebi Bouroncle, psicòloga social a ACATHI, una associació que ofereix suport a les persones migrants i refugiades del col·lectiu LGBTIQ+ tot abordant les seves necessitats físiques, emocionals i legals. Treballa per promoure la inclusió i la igualtat d'oportunitats i per sensibilitzar la societat sobre els desafiaments que enfronten les persones LGBTIQ+ en el context migratori.

Activitat 1: Diàleg col·lectiu

Durada	Descripció/finalitat
20 minuts	<p>Després de veure el vídeo, es pregunta a l'alumnat: <i>Quina informació que ha compartit la Chebi us ha semblat interessant i per què?</i></p> <p>Objectiu de l'activitat: identificar punts d'interès individuals i trobar punts en comú sobre la realitat de les persones trans i els drets humans. Algunes preguntes motivadores:</p> <ul style="list-style-type: none">• Qui és la Chebi i per què ens explica, com a dona trans, que quan es presenta vol dir "soc aquí", i afegeix que és psicòloga social i que es dedica a la recerca?• Què significa, segons la Chebi, ser una dona trans i a la vegada migrant?• Quan la Chebi parla de nom mort, a què fa referència?• La Chebi ens parla de l'LGTBI-fòbia; què vol dir aquesta paraula i a quin tipus de realitat fa referència?

Activitat 2: Una mirada que sent i pensa el món

Durada	Descripció/finalitat
20 minuts	<p>Es demana a l'alumnat que faci una redacció breu, d'un o dos paràgrafs, on pugui explicar <i>quin missatge creu que comparteix la Chebi a través del seu compromís amb els drets de les persones migrants del col·lectiu LGBTIQ+</i>.</p> <p>Objectiu de l'activitat: generar la presa de consciència sobre la realitat de les persones migrants i refugiades del col·lectiu LGBTIQ a través del que explica la Chebi. Per motivar, es fan algunes preguntes:</p> <ul style="list-style-type: none">• Per a la Chebi, la comunitat és important per al reconeixement dels drets de les persones trans migrants; per què?• Ella ens parla de la importància de comptar amb un entorn segur; què significa tenir-lo?

Activitat 3: Identifica defensores semblants en la teva ciutat.

Durada	Descripció/finalitat
30 minuts	<p>Es demana a l'alumnat que visiti el lloc web d'ACATHI, l'organització a la qual pertany la Chebi: https://www.acathi.org</p> <p>Objectiu de l'activitat: identificar quines són les accions que duu a terme i, a partir d'aquí, trobar alguna organització més a la ciutat que estigui treballant a favor dels drets de les persones LGTBI. Després, es comparteixen els resultats amb la resta de companyes.</p>

Tancament: Reflexió sobre l'antiracisme

Durada	Descripció/finalitat
15 minuts	<p>Per a la reflexió de tancament, es pot utilitzar l'argumentari que es troba al capítol 1, "Què fan les persones defensores dels drets humans?", i la informació complementària d'aquesta fitxa temàtica.</p> <p>Sobretot, emfatitzant:</p> <ul style="list-style-type: none">• El rol que desenvolupa una persona defensora, la seva tasca i el seu compromís amb la defensa i protecció dels drets humans.• La importància de reconèixer la diversitat, les identitats de gènere diferents i els drets humans de totes les persones com una pràctica que contribueix a millorar la convivència en pau.• Que a cada persona se li respecti el dret a poder expressar la seva identitat i orientació sexual sense por, i es promogui una convivència enriquidora basada en la diversitat i el respecte mutu.

Informació complementària per al professorat

Què significa LGTBI?

Fa referència al col·lectiu LGTBI. Cadascuna de les lletres que formen la paraula LGTBI representa un col·lectiu de persones. La L representa a les lesbianes. La G als gais. La T a les persones trans. La B a les persones bisexuals. La I a les persones intersexuals. En lloc d'anomenar-les una per una, podem dir persones LGTBI.

Què vol dir persona trans?

Persona trans és un terme general i inclusiu que agrupa totes les persones de les quals la seva identitat i expressió de gènere són diferents de les expectatives culturals basades en el sexe que se'ls va assignar en néixer (per exemple, en la partida de naixement). La persona trans no se sent identificada amb el sexe que li van assignar en néixer. Hi ha moltes maneres de ser trans. És una dona trans la persona a qui, en néixer, li van dir que era home, però ella en créixer se sent dona. Una persona trans pot ser homosexual, bisexual o heterosexual. Les persones trans se senten diferents i incompreses des de petites perquè la identitat de gènere comença a formar-se a partir dels tres anys.

Què és la identitat de gènere?¹

És la vivència interna i individual del gènere tal com cada persona la sent, la qual pot correspondre o no amb el sexe assignat al moment del naixement, incloent-hi la vivència personal del cos. Per tant, fa al·lusió a l'opinió i sentiment que té una persona de si mateixa. Es pot identificar amb el gènere masculí, femení o no binari. Identificar-se com de gènere no binari simplement vol dir que no t'identifiques amb el mode binari d'entendre el gènere: no et sents ni com a home ni com a dona, i entens el gènere com una cosa molt més diversa. El terme no binari abasta les identitats de gènere que transcendeixen el binarisme de gènere, perquè no es consideren exclusivament ni del gènere masculí ni del gènere femení.

Què és l'orientació sexual?

És l'atracció física, emocional i sexual que una persona manté cap a una altra. L'orientació sexual pot ser: heterosexual (atretra només, o gairebé només, per l'altre sexe —masculí o femení— binari). “Binari” és la idea que hi ha només dos sexes, masculí i femení; homosexual (atretra només, o gairebé només, per aquelles del mateix sexe) i bisexual (atretra tant per persones del mateix sexe binari com per aquelles de l'altre sexe binari); pansexual (atretra per aquelles de qualsevol sexe); asexual: no atreta sexualment per cap dels sexes. Això és diferent de decidir no tenir relacions sexuals amb ningú (abstinència o celibat). Moltes persones descobreixen més coses sobre la seva orientació sexual amb el temps. Per exemple, persones joves que cursen l'escola secundària i que descobreixen més endavant que se senten més atretes, afectivament i sexualment, per persones del seu mateix sexe.

¹ A la història mesopotàmica, ja hi havia referències a persones que no eren homes ni dones. A les taules sumèries i acadians del segon mil·lenni aC i 1700 aC descriuen dones i homes que no vivien com a tal, i els seus rols estaven reconeguts en la societat. A l'antic Egipte (2000-1800 aC) existia un tercer gènere. A la cultura lakota (comunitat originària de l'anomenada Amèrica del Nord) es coneixien les “gents de dos esperits” que no eren ni del gènere masculí ni del femení, i eren respectades per tenir les dues energies al seu cos (masculina i femenina a la vegada). O en les cultures andines, que tenien la deïtat Wiracocha, de naturalesa andrògina (de gènere masculí i femení alhora). El terme androgin té arrel grega i resulta de la combinació de les arrels “andro” (masculí) i “gin” (femení). Cal assenyalar que androgin no és hermafrodita. El terme hermafrodita es distingeix per tenir tots dos sexes, és a dir, de caràcter bisexual, mentre que el terme androgin seria asexual.

Què és l'expressió de gènere?

L'expressió de gènere és la representació externa del nostre gènere. És la forma en la qual utilitzem determinats elements per a expressar cap a l'exterior qui som. Dins de l'expressió de gènere trobem elements com ara: la forma d'expressar-nos amb les mans; la manera de parlar; l'aparença (roba, complements, etc.), els pronoms, la manera de caminar... Existeixen tantes expressions de gènere com persones en el món. No totes les persones amb una expressió femenina s'expressen de la mateixa manera; ni les masculines, ni les andrògines.

Què és l'LGTBI-fòbia?

És el rebuig, por, repudi, prejudici, menyspreu o discriminació cap a persones que es reconeixen a si mateixes com a LGBTI, o a persones per associació o afinitat a aquestes. Hi ha diferents tipus d'LGTBI-fòbia: homofòbia (aversió, rebuig, por, repudi, prejudici o discriminació cap a gais i lesbianes, a l'homosexualitat en conjunt, les seves manifestacions o associacions); lesbofòbia ("aversió al lesbianisme o a les lesbianes", és a dir, a les dones homosexuals) i de gaifòbia ("aversió als gais", és a dir, als homes homosexuals); bifòbia (aversió, rebuig, por, repudi, prejudici o discriminació cap a les persones bisexuals, a la bisexualitat en conjunt); transfòbia (aversió, rebuig, por, repudi, prejudici o discriminació cap a les persones trans, transsexuals o transgènere, a la transsexualitat en conjunt o a les seves manifestacions); interfòbia (aversió, rebuig, por, repudi, prejudici o discriminació cap a les persones intersexuals, a la intersexualitat en conjunt o a les seves manifestacions). Les persones LGBTI continuen enfrontant-se a l'estigma, l'exclusió i la discriminació generalitzats arreu del món, fins i tot en l'educació, l'ocupació i l'atenció sanitària, així com en les llars i en les comunitats.

I què succeeix amb les persones que són trans i també són migrants?

Quan una persona és trans i alhora és migrant, es veu impactada pel racisme i la transfòbia alhora. Totes dues situacions generen experiències de violència i exclusió diferenciades, on la persona trans migrant es veu estigmatitzada a causa de la seva identitat de gènere i per la seva identitat d'origen de manera simultània, fet que implica una opressió més forta vers la seva salut emocional: doblement negada i violentada en qualsevol àmbit de la societat.

Com podem prevenir l'LGTBI-fòbia?

És important informar-se sobre la diversitat sexual i de gènere i compartir aquesta informació amb altres persones. Promoure l'empatia i el respecte cap a totes les persones, independentment de la seva orientació sexual o identitat de gènere, és crucial. Per exemple, el Dia Internacional contra l'LGTBI-fòbia se celebra el 17 de maig de cada any. Aquesta data commemora l'eliminació de l'homosexualitat de la llista de malalties mentals per part de l'Assemblea General de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) el 1990. Aquest dia és una oportunitat per a conscienciar sobre els drets de les persones LGBTI. La lluita contra l'LGTBI-fòbia és un esforç continu i col·lectiu que requereix la participació i compromís de tota la ciutadania, entitats privades i empreses i administracions públiques per crear un món més inclusiu i just. Recorda, l'LGTBI-fòbia és una violació greu dels drets humans amb efectes devastadors com la violència, l'assetjament escolar i fins i tot el suïcidi d'adolescents LGBTI, i l'educació és la millor eina per a transmetre valors d'igualtat i diversitat.

4 Bibliografia

Informe de la Generalitat de Catalunya: “Radiografia de l’LGTBI-fòbia a Catalunya”. Disponible a:

<https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Ambits/LGBTI/publicacions/Radiografia-de-ILGBTI-Fobia-a-Catalunya-2023.pdf>

Protocol d’actuacions davant les situacions de discriminació per LGTBI-fòbia de l’Ajuntament de Barcelona. Disponible a:

https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documents/protocol_lgtbifobia.pdf

Dotze personalitats LGTB que van canviar el món. National Geographic, disponible a:

<https://www.nationalgeographic.es/historia/2018/06/12-personalidades-LGTB-historicas-que-cambiaron-el-mundo>

